

SUMARI

PRÒLEGS

<i>Antoni Riera, historiador medievalista</i> , Flocel Sabaté	11
<i>Antoni Riera i la Universitat de Barcelona, d'estudiant de filosofia i lletres a catedràtic d'Història Medieval</i> , Maria Àngels Pérez Samper.....	25
<i>Bibliografia d'Antoni Riera i Melis</i> , Maria Soler.....	33
<i>Tesis doctorals dirigides per Antoni Riera i Melis</i> , Maria Soler.....	57
<i>Mallorca dins l'obra investigadora d'Antoni Riera i Melis</i> , Pau Cateura Bennàsser.....	61

SELECCIÓ DE TEXTOS D'ANTONI RIERA. I. EL REGNE DE MALLORCA

Procedència dels textos.....	81
Abreviatures.....	83
El estatuto arancelario de los mallorquines en el seno de la Corona de Aragón durante la segunda mitad del siglo XIII.....	85
La "Llicència per a barques" de 1284. Una font important per a l'estudi del comerç exterior mallorquí del darrer quart del segle XIII.....	121
Mallorca 1298-1311, un ejemplo de planificación económica en la época de plena expansión.....	151
La lezda balear de 1302, un punto de fricción entre el reino de Mallorca y las ciudades mercantiles catalanas a principio del siglo XIV.....	191
El regne de Mallorca en el context internacional de la primera meitat del segle XIV.....	261
Els jueus de Menorca a la primera meitat del segle XIV. Les seqüeles d'una relació d'identitats asimètrica	291

ANTONI RIERA, HISTORIADOR MEDIEVALISTA

FLOCEL SABATÉ

Universitat de Lleida

El 16 de juny de 1997, a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, Antoni Riera presentava, al costat de Frederic Udina i de Roberto Fernández, el llibre de Jaume Aurell *Els mercaders catalans al quatre-cents*.¹ En valorar la capacitat analítica de l'autor, va exposar una convicció que va sorprendre a la majoria dels presents: va insistir que medievalistes aleshores joves com Jaume Aurell, Josep Fernández Trabal o jo mateix, Flocel Sabaté, estàvem cridats a fer bones aportacions com historiadors perquè havíem gaudit d'un programa formatiu excepcional a la Universitat de Barcelona, pròpiament sols vigent quan nosaltres vam estudiar, en el darrer quart de segle xx, i que les darreres reformes ja havien estroncat, per la qual cosa nosaltres érem dipositaris d'un esforç formatiu sense precedents i sense continuïtat que, en realitat, ens exigia uns bons resultats. Antoni Riera es referia a un cicle formatiu amb una llicenciatura de cinc cursos que centrava els tres primers a una sòlida formació i els dos següents a l'especialització, de tal manera que els estudiants entraven al doctorat ja amb dos anys d'aprofundiment en l'estudi de l'edat mitjana molt centrats en la iniciació en la recerca i anàlisi de fonts.

És ben coherent que aquesta reflexió sorgís dels llavis d'Antoni Riera perquè ell sempre ha interpretat la docència universitària inextricablement vinculada a la investigació i a la formació d'investigadors. El 2017, en la introducció del seu llibre *Els cereals i el pa en els països de llengua catalana a la baixa edat mitjana*, explícitament recorda que el llibre "s'ha beneficiat del treball d'arxiu, les recerques personals i les opinions

---

1. Jaume AURELL, *Els mercaders catalans al quatre-cents. Mutació de valors i procés d'aristocratització a Barcelona (1370-1470)*, Pagès editors, Lleida, 1996.

de diverses generacions d'estudiants de llicenciatura i de doctorat del Departament d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona".² El nom d'Antoni Riera està unit, certament, a una continuada tasca formativa, amb seminaris ben densos, molt participatius i fins i tot impartits en indrets a tocar de les fonts, siguin els arxius o, també, una biblioteca especialitzada com la de la Institució Milà i Fontanals del CSIC. Coherentment, la mateixa formació impartida per Antoni Riera incitava a la recerca. Al llarg de la seva carrera ha culminat la direcció de divuit tesis doctorals,³ xifra que tal volta es pot allargar perquè encara ara ja jubilat, n'està codirigint altres. S'ha pogut establir una fructífera continuïtat en la cadena formativa, atès que set d'aquests doctorands ens hem consolidat en la carrera investigadora en universitats i centres de recerca espanyols, anglesos i italians (Flocel Sabaté, Josep Fernández Trabal, Jaume Aurell, Anna Rich, Lluís Tudela, Maria Elisa Soldani i Maria Soler, esmentats per ordre d'arribada al doctorat). A més, en aquest intens nivell formatiu, Antoni Riera sovint aconseguia que l'estudiant evidenciés grans capacitats analítiques en la fase prèvia al doctorat. Per això, tesis de llicenciatura de joves historiadors que posteriorment no continuaren en el doctorat han restat com a fites bibliogràfiques.⁴

En el segle XII s'estableix un vincle entre el deixeble i el mestre mitjançant el *amor docentium*, objecte d'específiques anàlisis, com la que li dedica Joan de Salisbury en el *Policraticus*. Guillem de Conches l'amida de manera ben contundent: el deixeble ha d'estimar més al mestre que no pas a son pare, perquè d'ell rebrà els valors suprems que són el coneixement i la saviesa.⁵ Cal que el mestre tingui qualitats superiors per nodrir els homes inferiors, en l'expressió que Tomàs d'Aquino afegirà en el segle XIII: "los hombres superiores, a quienes incumbe enseñar a otros, están obligados a tener un conocimiento de las cosas que hay que creer".⁶ No és un simple transvasament de continguts, hi calen les qualitats de l'un i

2. Antoni RIERA, *Els cereals i el pa en els països de llengua catalana a la baixa edat mitjana*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2017, p. 17.

3. Vegeu la llista, incloent el nom dels doctorants i de la tesi, així com la data corresponent a les pàgines 57 i 59 d'aquesta mateixa publicació.

4. Podem esmentar: Albert CURTO i HOMEDES, *La intervenció municipal en l'abastament de blat d'una ciutat catalana: Tortosa, segle XIV*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1988; Elisenda GRÀCIA i MONT, *Estructura agrària de la Plana de Vic al segle XIV*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1989.

5. Cédric GIRAUD, "La naissance de l'autorité des maîtres au XIe siècle", *La légitimité implicite*, Jean-Philippe Genet (ed.), Publications de la Sorbonne – École française de Rome, Paris – Roma, 2015, vol. 1, p. 250-251.

6. Tomás DE AQUINO, *Summa theologica*, II, IIa, q. II a. 6c. (SANTO TOMÁS DE AQUINO, *Suma de Teología*, Biblioteca de Autores Cristianos, Madrid, 1990, vol. 3, p. 67).

de l'altre. Minerva, prenent la forma i figura de Mentor, ja ho indicava a Telèmac: “al punto presentose Minerva en figura y voz de Mentor para decirle: ‘en adelante, Télémaco, no te faltará ni el ingenio ni el valor de tu padre, si es que has heredado su sangre y su tenacidad para lograr cuanto se proponía”.⁷ Fénelon, en la tasca d'educador del Gran Delfí que li confià Lluís XIV, difongué “la douceur et le courage du sage Mentor”,⁸ i la forta difusió de la seva obra en el segle XVIII permeté mesclar la funció i els valors de Mentor amb els ideals formatius d'aquesta centúria.⁹ Amb tota naturalitat actualment, quan parlem col·loquialment en l'anglès que hem assumit com a *lingua franca* científica, esmentem el director de tesi com a *mentor*.¹⁰

La relació establerta manté, doncs, un guiatge iniciàtic en el camí del coneixement científic. El punt de partida l'estableix l'estudiant, que, entre els professors que coneix, fa una tria en la petició d'aquest guiatge. I el punt d'endegament el fita el professor en acceptar de compartir aquest camí. La pregunta a plantejar-se, doncs, és per quina raó un jove estudiant de finals del segle XX, i encara a inicis del XXI, s'aproparia a Antoni Riera per a sol·licitar aquest guiatge iniciàtic en la recerca doctoral. La resposta, com totes les explicacions, deu ser complexa i deu aglutinar diversos factors.

Sens dubte un factor ha de ser l'atractiu inherent a l'actitud compromesa amb la recerca i la preocupació per la formació del jove investigador, expressada pel professor Riera de forma ben generosa i respectuosa pel que fa a obertura de viarany vers les fonts i les vies interpretatives.

Un altre factor, intrínsecament lligat amb l'anterior, ha de ser la concepció de l'ofici d'historiador des d'un específic encaix entre les dues bases imprescindibles, l'heurística i l'hermenèutica. La història es basa només i exclusivament en la capacitat d'analitzar les fonts. L'hermenèutica amb què analitzar aquestes fonts es reduïa, en la visió d'Antoni Riera, a una funció metodològica de cabdal importància en assegurar el rigor i credibilitat de les fonts, però per això mateix allunyada d'imposicions deductives. Això, que actualment potser pot semblar gairebé tautològic,

7. HOMERO, *La Odisea*, Editorial Mediterráneo, Madrid, 1985, p. 22.

8. François FÉNELON, *Les Aventures de Télémaque* <https://fr.wikisource.org/wiki/Les_Aventures_de_T%C3%A9l%C3%A9maque/Premier_livre>. Consulta: 28 de març de 2019.

9. Andy ROBERTS, “The origins of the term mentor”, *History of Education Society Bulletin*, 64 (1999), p. 313–329.

10. “Mentor”, *English Oxford Dictionary*. <<https://en.oxforddictionaries.com/definition/mentor>>. Consulta: 28 de març de 2019.

assoleix una gran importància en els anys setanta i vuitanta del segle xx, quan l'hermenèutica arribava a comportar un veritable guiatge interpretatiu, amb tanta força que ha acabat condicionant la visió divulgada de gran part del que fou l'edat mitjana catalana.

A això cal afegir, en l'atractiu que el professor Riera podia despertar en els joves doctorands, una comprensió global de l'ofici d'historiador, viscut amb un gran afany de formar part d'una comunitat internacional. En el darrer terç del segle xx hi havia una percepció generalitzada d'estar vivint un apropament a nivell planetari en la informació,¹¹ la política,¹² l'economia¹³ i qualsevol altre aspecte. S'anava vers la globalització, tal com explícitament el 1993 Bruce Mazlish i Ralph Buultjens proposen en l'obra col·lectiva *Global History*.¹⁴ La circulació d'informació n'esdevenia l'eix vertebrador,¹⁵ i amb coherència s'assolí una veritable societat de la informació.¹⁶ Certament, a hores d'ara la informació és tan fàcilment global que pot esdevenir banal i difícil de jerarquitzar. Però en els anys vuitanta del segle xx l'anada vers aquest destí era recorreguda de diferents maneres i sota diverses velocitats pels qui vivien en una societat espanyola i catalana que arrossegava inèrcies de la dictadura tot just finalitzada, veia l'estranger com un espai situat a l'altra banda d'una frontera que calia creuar amb passaport i ni tan sols imaginava res semblant a internet en la vida quotidiana. La gent escrivia cartes, feia llistes de dades a consultar en diverses biblioteques fins a trobar-ne pistes i si volia llibres estrangers els havia de demanar en llocs molt concrets (anar, per exemple, a la Llibreria Francesa del Passeig de Gràcia de Barcelona a encomanar llibres en francès que arribarien en el millor dels casos, unes setmanes després). Per escriure sobre les recerques efectuades calia entomar paciència ateses les limitacions de la tècnica: la xerocòpia era un invent recent, s'escrivia en màquines d'escriure mecàniques que dificultaven la correcció i sols es podien enviar textos per fax. Alhora, el model de professor d'universitat que ha de fer docència i una recerca palpable en publicacions tot just

11. Marshall McLuhan, *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*, University of Toronto Press, Toronto, 1962.

12. Julio SALOM, *La guerra fría*, Editorial Planeta – Editorial Nacional, Barcelona, 1975.

13. José María VIDAL, *La economía mundial*, Salvat editores, Barcelona, 1973, p. 138-140.

14. Bruce MAZLISH, Ralph BUULTJENS (eds.), *Conceptualizing Global History*, Westview Press, Boulder - Oxford - San Francisco, 1993.

15. José-Rodrigo CÓRDOBA-PACHÓN, *Systems Practice in the Information Society*, Routledge, Nova York, 2010, p. 11-24.

16. Manuel CASTELLS, *The Information Age: Economy, Society and Culture. The Rise of the Network Society*, Blackwell Publishers, Cambridge, 1996; Manuel CASTELLS, *The Information Age: Economy, society and Culture: The Power of Identity*, Blackwell Publishers, Cambridge, 1997.

s'estava definint mitjançant la primera llei universitària de la democràcia acabada d'estrenar, i no s'establirien mesures per calcular-ne el rendiment científic fins a finals de la mateixa dècada dels vuitanta. En aquesta societat, el professor Riera aconseguia saber què es feia en els llocs de referència internacional del medievalisme i per on anava la innovació en la recerca. Quan a mitjan dels anys vuitanta vaig anar a preguntar-li si em podia orientar en la meua iniciació a la recerca doctoral, em va proposar estudiar l'agressivitat a l'edat mitjana, i amb aquesta finalitat em va anar comentant les noves aportacions efectuades pels investigadors francesos just uns anys abans. Antoni Riera no s'havia encallat en el confort de models explicatius generalment compartits pels col·legues sinó que s'escarrassava per participar en un joc global de la recerca.

Aquests aspectes, que el podien fer atractiu vers els joves investigadors, també traspuaven en la seva obra investigadora. L'atenció d'Antoni Riera vers el curs del medievalisme internacional no era mimètica, és a dir, no li generava un afany per simplement repetir el que es feia a fora sinó que, ben diferentment, integrava els estímuls en el seu raonament analític. Es pot apreciar en la història de l'alimentació, que, més enllà de les aportacions escadusseres d'altres autors, com a línia d'investigació és assumida per Antoni Riera de manera pionera a la Península Ibèrica, però ho fa en una coherent evolució de la seva recerca, en gran part provenint de les recerques sobre el comerç. És la posició transversal de l'alimentació: Riera hi arribava dels del comerç mentre que altres, com Massimo Montanari, hi arriben des de la història agrària.

Antoni Riera, certament, investiga inicialment el comerç des d'una perspectiva específica: el regne de Mallorca en el pas del segle XIII al XIV. En la tria del tema hi tindria a veure el fet de ser un estudiant de la Universitat de Barcelona provinent de Mallorca. Hi dedicà la tesi doctoral dirigida per Emilio Sáez i culminada el 1975, intercalant-hi una estada de quatre mesos, el 1972, a l'Istituto Internazionale di Storia Economica 'Francesco Datini', on seguí el V Corso di Alta Specializzazione in Storia Economica sota el guiatge de Federico Melis.

Aquesta recerca, perllongada en els anys posteriors a la culminació de la tesi doctoral, posa en valor no sols un període sinó fins i tot un plantejament de la història del regne de Mallorca fins aleshores desconegut:¹⁷ es ressalta la transcendència organitzativa d'aquest període per al regne

---

17. ANTONI RIERA, *La Corona de Aragón y el Reino de Mallorca en el primer cuarto del siglo XIV. I. Las repercusiones arancelarias de la autonomía balear (1298-1311)*, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid-Barcelona, 1986.

privatiu;¹⁸ la potència real del comerç aleshores efectuat; la cabdal funció exactiva en l'afany per nodrir l'articulació pública del regne¹⁹ —una peça tan bàsica com la lleuda de Cotlliure era pràcticament desconeguda fins aleshores²⁰— i, com a veritable culminació, una comprensió del regne de Mallorca i de les dificultats de la seva viabilitat imbricat amb la Corona d'Aragó.²¹

Les darreres dècades del segle XIII i les primeres del segle XIV seran, per sempre més, la zona de confort d'Antoni Riera, en el sentit que el ple i profund coneixement d'aquesta època li permet copsar —i reivindicar— aquestes dècades com axials en la Corona d'Aragó.²² A més, en partir del regne de Mallorca coetani, ha assolit una perspectiva alhora mediterrània i pirinenca (arran dels comtats de Rosselló i Cerdanya) que li atorga una ampla capacitat d'anàlisi i aprofundiment en el context polític, econòmic i geogràfic. Per això mateix, en anar descabdellant aquest període, va resseguint els fils que, amb molta coherència, el menen a un ample ventall d'àmbits historiogràfics.

D'antuvi, analitzar el comerç amb rigor mena a plantejar-se la circulació i distribució de productes²³ i, també, a aclarir aspectes prou

18. Antoni RIERA, "Mallorca, 1298-1311, un ejemplo de planificación económica en la época de plena expansión", *Estudios Históricos i Documents dels Arxius de Protocols*, 5 (Barcelona, 1977), p. 199-243.

19. Antoni RIERA, "El estatuto arancelario de los mallorquines en el seno de la Corona de Aragón durante la segunda mitad del siglo XIII", *Universitas Tarraconensis*, 2 (Tarragona, 1977-1978), p. 53-88.

20. Antoni RIERA, "La lezda de Colliure bajo la administración mallorquina. I: La reforma de aranceles de finales del siglo XIII (1299?)", *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 1 (Barcelona, 1980), p. 91-125; Antoni RIERA, "La lezda balear de 1302, un punto de fricción entre el Reino de Mallorca y las ciudades mercantiles catalanas a principio del siglo XIV", *Estudios Históricos i Documents dels Arxius de Protocols*, 9 (Barcelona, 1981), p. 105-196; Antoni RIERA, "La lezda balear de 1302, un punto de fricción entre el Reino de Mallorca y las ciudades mercantiles de Cataluña y Valencia a principios del siglo XIV", *Estudios Castellonens*, 1 (Castelló de la Plana, 1983), 11-72.

21. Antoni RIERA, "El Regne de Mallorca en el context internacional de la primera meitat del segle XIV", *Homenatge a la memòria del Prof. Dr. Emilio Sáez: aplec d'estudis dels seus deixebles i col·laboradors*, Universitat de Barcelona - Centre d'Estudis Medievals de Catalunya - Institució Milà i Fontanals (Consell Superior d'Investigacions Científiques), Barcelona, 1989, p. 45-68.

22. Antoni RIERA, "El Mediterrani Occidental al darrer quart del segle XIII. Concurrència comercial i conflictivitat política", *Anuario de Estudios Medievales*, 26/2 (Barcelona, 1996), p. 729-782; Antoni RIERA, "El context mediterrani de la primera fase del regnat de Jaume II (1291-1311): conflictivitat i canvis", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, 12 (Alacant, 1999), p. 183-205; Antoni RIERA, "La Mediterrània Occidental vers 1300: comerç, cors, pirateria i diplomàcia" *Jaume II i Saç I: dues actituds, un mateix projecte*, Maria BARCELÓ CRESPI, Jaume SASTRE MOLL (coords.), Institut d'Estudis Baleàrics, Palma, 2012, p. 101-149.

23. Antoni RIERA, "El comerç d'aliments entre Catalunya i els districtes pirinencs del regne de Mallorca a la primera meitat del segle XIV", *Circulation des marchandises et réseaux commerciaux dans les Pyrénées (XIII-XIXe siècles)*, Jean-Michel MINOVEZ, Patrice POUJADE (eds.), CNRS - Université de Toulouse-Le Mirail, Tolosa de Llenguadoc, 2005, p. 57-68; Antoni RIERA, "El comerç d'articles agropecuaris entre Catalunya i els districtes pirinencs del regne de Mallorca durant la primera meitat del segle XIV", *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 26 (Barcelona, 2005), p. 367-377; Antoni RIERA, "Els cereals als mercats catalans de la Baixa Edat

variats com la base material amb què articular-lo per mar, és a dir, la construcció de vaixells,²⁴ o les vies per on circular per terra.²⁵ No hi ha comerç sense mercat, per la qual cosa aquest ocupa una posició axial, essent vital conèixer-ne la regulació,²⁶ el funcionament i fins i tot la monetarització.²⁷ El principal producte artesanal que circula és de caire tèxtil. Curiosament, el seu origen en unes esteses produccions arreu del país, inclosos els espais de l'interior, havia estat ben poc explorat.²⁸ No sols calia estudiar els sistemes de transformació sinó també la regulació i organització del treball.²⁹ I, com a matèria primera per aquestes produccions, se situen els ramats i la producció agropecuària.³⁰ Per aquí Antoni Riera arriba a un coneixement ben ample i complet no sols de l'espai sinó pròpiament de la societat rural, que precisament viu la baixa edat mitjana com una progressiva i creixent interrelació amb les

---

Mitjana”, *El mercat, un món de contactes i intercanvis*, Flöcel SABATÉ (ed.), Pagès editors, Lleida, 2014, p. 119-139; Antoni RIERA; Maria SOLER, “La distribución y los mercados de alimentos en el Mediterráneo Occidental (siglos VIII–XIII)”, *L’Alimentazione nell’Alto Medioevo. Pratiche, simboli, ideologie*, Centro Italiano di Studi sull’Alto Medioevo, Spoleto, 2016, p. 213-298.

24. Antoni RIERA, “La construcció naval a Catalunya a les vespres dels grans descobriments geogràfics (1350-1450)”, *Revista d’Història Medieval*, 1 (València, 1992), p. 55-78; Sardegna, *Mediterraneo e Atlantico tra Medioevo ed età moderna. Studi storici in Memoria di Alberto Boscolo*, Luisa d’ARIENZO (ed.), Bulzoni, Roma, 1993, vol. 3, p. 107-131.

25. Antoni RIERA, “La red viaria de la Corona catalnoaragonesa en la Baja Edad Media”, *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 23-24 (Barcelona, 2002), p. 441-463.

26. Antoni RIERA, “Dels agorànomos al mostassaf. La inspecció dels mercats i el control de qualitat. La Mediterrània de l’antiguitat als temps moderns”, *Mercats de la Mediterrània*, Carina SORIANO (coord.), Institut Europeu de la Mediterrània - Lunweg, Barcelona, 2004, p. 62-77; Antoni RIERA, “Mercat i regulació: inspecció del control de qualitat i defensa dels consumidors als mercats medievals ibèrics”, *El mercat de Balaguer. Una cruïlla*, Flöcel Sabaté (ed.), Ajuntament de Balaguer, Balaguer, 2015, p. 63-81.

27. Antoni RIERA, “Monedas y mercados en la Edad Media. El Mediterráneo Noroccidental (c. 1190 – ca. 1350)”, *Monedas y mercados en la Europa Medieval (siglos XII-XV)*. (Actas de la XXXVI Semana de Estudios Medievales de Estella. 19 a 23 de julio de 1999), Departamento de Educación y Cultura del Gobierno de Navarra, Pamplona, 2000, p. 193-256.

28. Antoni RIERA, “L’aparició de la draperia urbana als Pirineus Orientals”, *Annals de la 1era Universitat d’Estiu Andorra 82*, Conselleria d’Educació i Cultura, Andorra la Vella, 1983, p. 152-178; Antoni RIERA, “Els orígens de la manufactura tèxtil medieval a la Corona catalnoaragonesa (c. 1150-1298)”, *XVIII Congrés d’Història de la Corona d’Aragó*, Rafael NARBONA (ed.), Publicacions de la Universitat de València, València, 2005, vol. 1, p. 821-901; Antoni RIERA, “La draperia a la Corona catalnoaragonesa durant el segon terç del segle XIII”, *Jaume I. Commemoració del VIIIè centenari del naixement de Jaume I*, Maria Teresa FERRER i MALLOL (ed.), Institut d’Estudis Catalans, Barcelona, 2013, vol. 2, p. 763-834.

29. Antoni RIERA, “La aparición de las corporaciones de oficio en Cataluña (1200-1350)”, *Cofradías, gremios, solidaridades en la Europa medieval*. (Actas de la XIX Semana de Estudios Medievales de Estella. 20 a 24 de julio de 1992), Departamento de Educación y Cultura del Gobierno de Navarra, Pamplona, 1993, p. 285-318.

30. Antoni RIERA, “La ramaderia pagesa als comtats catalans (segles IX-XI)”, *Estudis d’Història Agrària*, 17/1 (Barcelona, 2004), p. 751-764; Antoni RIERA, “El valor dels erms: la gestió de les pastures a Catalunya (segles XI-XIII)”, *Natura i desenvolupament. El medi ambient a l’Edat Mitjana*, Flöcel SABATÉ (ed.), Pagès editors, Lleida, 2007, p. 221-250.

demandes urbanes.³¹ Del sector primari ve la matèria primera per a la producció tèxtil, però també tots els productes alimentaris, incloent-hi la pesca, també objecte d'atenció d'Antoni Riera.³² Les viles i ciutats no sols aporten la demanda de productes sinó també el guiatge econòmic, pel que es produeix, el que es posa en circulació i, de manera destacada, la projecció de les apetències inversores de les elits sobre l'entorn. Amb aquest plantejament, les grans ciutats i viles assoleixen fites de puixança precisament en el període cronològic, entre finals del segle XIII i inicis del XIV, assumit com a central en la recerca d'Antoni Riera, com ell mateix posa en relleu en el cas de Perpinyà³³ o de Barcelona.³⁴ En sumar aquesta varietat de recerques sectorials i sistemàtiques de caire econòmic, hom s'adona que ha assolit una visió completa de l'economia. És a dir, a còpia d'anar resseguint els diferents fils del cabdell, Antoni Riera acaba culminant una comprensió global, sencera i entrelligada de l'economia baixmedieval de la Corona d'Aragó.

De fet, l'economia es veié molt afectada pels canvis polítics transcorreguts en el pas del segle XIII al XIV, aquell període tan ben apamat per Antoni Riera. Apareixen innovadores expressions fiscals i renovades visions territorials, que imposen noves significacions a les fronteres. És ben comprensible, doncs, que ell mateix indagui en l'evolució de la delimitació territorial de la Corona d'Aragó, tant en l'àmbit septentrional com meridional.³⁵

El punt central del comerç exterior català es basava en l'exportació de teles i la importació d'espècies des d'Orient, tal com ja ha estat

31. Antoni RIERA, Josep FERNÁNDEZ TRABAL, "La crisi econòmica i social de la baixa edat mitjana al camp", *Història agrària dels Països Catalans*, Emili GIRALT (dir.), Fundació Catalana per a la Recerca - Universitat de Barcelona, Barcelona, 2004, vol. 2, p. 119-180.

32. Antoni RIERA, "La pesca en el Mediterráneo Noroccidental durante la Baja Edad Media", *La pesca en la Edad Media*, Sociedad Española de Estudios Medievales, Universidad de Murcia - Consejo Superior de Investigaciones Científicas - Xunta de Galicia, Madrid, 2009, p. 121-143.

33. Antoni RIERA, "Perpiñán, 1025-1285. Crecimiento económico, diversificación social y expansión urbana", *En las costas del Mediterráneo Occidental. Las ciudades de la Península Ibérica y del reino de Mallorca y el comercio mediterráneo en la Edad Media*, David ABULAFIA, Blanca GARÍ (dirs.), Ediciones Omega, Barcelona, 1996, p. 1-61.

34. Antoni RIERA, "Barcelona en els segles XIV i XV, un mercat internacional a escala mediterrània", *Barcelona Quaderns d'Història*, 8 (Barcelona, 2003), p. 65-83; Antoni RIERA, "Barcelona, 985-1317: la construcció d'un empori i d'una capital a la Mediterrània Occidental", *Afers. Fulls de recerca i pensament*, 80-81 (Catarroja, 2015), p. 63-82; Antoni RIERA, "Barcelona, 985-1317. Economia, societat i política en la construcció d'un empori iberomediterrani", *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 32 (Barcelona, 2015), p. 131-232.

35. Antoni RIERA, "La delimitació del sector meridional de la frontera entre la Corona Catalanoaragonesa i el Regne de Castella (1151-1305)", *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 25/1 (Barcelona, 2004), p. 73-93; Antoni RIERA, "Del tractat d'Argelers al de Poissy. El Regne de Mallorca entre la Corona Catalanoaragonesa i França (1298-1313)", *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 29 (Barcelona, 2008), p. 299-325; Antoni RIERA, "La desvinculació d'Occitània de la Corona catalanoaragonesa (1208-1349)", *Les fronteres catalanes i el Tractat dels Pirineus*, Àngels CASALS (ed.), Galerada, Cabrera de Mar, 2009, p. 33-63.

tractat per diferents autors. Antoni Riera reprèn l'anàlisi des d'una innovadora atenció vers el producte i el seu transport però també pels seus consumidors, dotats d'una nítida capacitat econòmica i, alhora, indicadors d'una específica axiologia que no farà més que intensificar els seus fruits en anar avançant la baixa edat mitjana.³⁶

L'alimentació és això: l'adquisició, gràcies al comerç, de productes naturals o elaborats per a ser ingerits d'acord amb les necessitats, usos culturals i valors, essent consumits sota unes determinades formes d'acord amb la posició social. Estudiar l'alimentació d'una societat esdevé, així, un finestral vers el seu coneixement, tal com ben explícitament ho defineix Antoni Riera: "l'alimentació no m'interessa en si mateixa sinó en la mesura en què és un reflex tant d'unes estructures econòmiques i socials com d'uns esquemes mentals".³⁷ Els sistemes alimentaris li han permès, doncs, penetrar en cadascun dels estrats socials, ja siguin monjos altmedievals, canonges a l'edat mitjana central, nobles, membres dels estrats populars, integrants de les oligarquies urbanes baixmedievals o fins i tot la casa reial. Els aliments retraten la posició social i els respectius valors: serveixen, per exemple, per a l'expiació penitencial entre religiosos, però, ben diferentment, també permeten fer una certa ostentació bulímica entre els nobles.³⁸ Més enllà del comportament de cada grup social,

---

36. Antoni RIERA, "Transmarina vel orientalis especies magno labore quaesita, multo precio empta". *Especies y sociedad en el Mediterráneo Nooccidental en el siglo XII*, *Anuario de Estudios Medievales*, 30/2 (Barcelona, 2000), p. 1015-1087; Antoni RIERA, "Las plantas que llegaron de Levante. Acerca del legado alimentario islámico en la Cataluña Medieval", *Anuario de Estudios Medievales*, 31/2 (Barcelona, 2001), p. 787-842; Antoni RIERA, "Per trobar aromatitzants, per reunir condiment, s'explora l'Univers sencer". *Les espècies orientals a Catalunya al segle XII*, *Els catalans a la Mediterrània oriental a l'Edat Mitjana*, Maria Teresa FERRER i MALLOL (ed.), Institut d'Estudis Catalans, 2003, p. 359-387; Antoni RIERA, "Las especies en el Mediterráneo noroccidental en la Alta edad Media (siglos V-XI)", *El sabor del sabor. Hierbas aromáticas, condimentos y especias*, Antonio GARRIDO ARANDA (comp.), Servicio de Publicaciones de la Universidad de Córdoba, Córdoba, 2004, p. 47-70.

37. Antoni RIERA, "Sistemes alimentaris i estructura social a la Catalunya de l'alta edat mitjana", *Alimentació i societat a la Catalunya Medieval*, Maria Teresa FERRER i MALLOL; Antoni RIERA i MELIS (coords.), Institució Milà i Fontanals (Consell Superior d'Investigacions Científiques), Barcelona, 1988, p. 1.

38. Antoni RIERA, "Estructura social y sistemas alimentarios en la Cataluña bajomedieval", *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 14-15 (Barcelona, 1994), p. 193-217; Antoni RIERA, "Alimentació i poder a Catalunya al segle XII. Aproximació al comportament alimentari de la noblesa", *Revista d'Etnologia de Catalunya*, 2 (Barcelona, 1993), p. 8-21; Antoni RIERA, "Jerarquía social y desigualdad alimentaria en el Mediterráneo Occidental en la Baja Edad Media. La cocina y la mesa en los estamentos populares", *Anuario de Estudios Medievales*, 24 (Barcelona, 1994), p. 857-885; Antoni RIERA, "Jerarquía social y desigualdad alimentaria en el Mediterráneo Noroccidental en la Baja Edad Media. La cocina y la mesa de los estamentos privilegiados", *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 16-17 (Barcelona, 1996), p. 181-205; Antoni RIERA, "Alimentació i ascetisme als segles VI i VII. Anàlisi comparativa d'alguns models alimentaris monacals italians i ibèrics", *Anuario de Estudios Medievales*, 28 (Barcelona, 1998), p. 505-551; Antoni RIERA, "La faim comme outil expiatoire. Les restrictions alimentaires édictées par certaines règles monastiques aux VIIIe et VIIe siècles", *Food&History*, 1/1 (Turnhout, 2002), p. 33-48; Antoni RIERA, "Alimentació i ascetisme. La proposta dietètica inicial del Cister", *Butlletí de l'Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus*,

alguns aliments assoleixen prou significació per exigir un tractament específic, ja sigui per ocupar una posició axial en l'alimentació baixmedieval, com són el pa,³⁹ el vi⁴⁰ o la carn,⁴¹ o ja sigui per les significacions cul-

22 (Santes Creus, 2007), p. 11-31; Antoni RIERA, “‘A carnibus se absteineat, nam dura est conditio nutrire hostem contra quem dimices’. La alimentación en algunas reglas monásticas hispanas de los siglos VI y VII”, *Hortus Artium Medievalium*, 23/1 (Turnhout, 2017), p. 440-453; Antoni RIERA, “El sistema alimentario como elemento de diferenciación social en la Alta Edad Media. Occidente, siglos VIII-XII”, *Representaciones de la sociedad en la Historia. De la autocomplacencia a la utopía*, Instituto de Historia Simancas - Universidad de Valladolid, Valladolid, 1991, p. 7-62; Antoni RIERA, “Alimentació i ascetisme a Europa occidental en el segle XII: el model cluniacenc”, *Ir Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó. Edat Mitjana*, Antoni RIERA (ed.), Institut d'Estudis Ilerdencs, 1995, vol. 1, p. 39-105; Antoni RIERA, “Pobreza y alimentación en el Mediterráneo Noroccidental en la Baja Edad Media”, *La Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*, Maria BARCELÓ, Antoni RIERA (eds.), Institut d'Estudis Baleàrics, Palma, 1996, p. 39-72; Antoni RIERA, “Società feudale e alimentazione (secoli XII-XIII)”, *Storia dell'alimentazione*, Jean-Louis FLANDRIN, Massimo MONANARI (eds.), Laterza, Roma - Bari, 1997, p. 307-324; Antoni RIERA, *Senyors, monjos i pagesos: alimentació i identitat social als segles XII i XIII*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1997; Antoni RIERA, “Las restricciones alimenticias como recurso expiatorio en algunas reglas monásticas de los siglos VI y VII”, *Aragón en la Edad Media*, 14-15/2 (Saragossa, 1999), p. 1303-1316; Antoni RIERA, “Alimentació i ascetisme a l'alta edat mitjana. Gènesi de la dietètica monàstica benedictina (540-820)”, *Temps de monestirs. Els monestirs catalans entorn de l'any mil*, Marina MIQUEL, Margarida SALA (coords.), Pòrtic - Departament de Cultura de Catalunya, Barcelona, 1999, p. 140-167; Antoni RIERA, “La carn als models alimentaris monàstics del segle VI i VII”, *Història de la ramaderia i veterinària als Països Catalans. IV Col·loqui d'Història Agrària*, Centre d'Estudis Històrics Internacionals - Publicacions de la Universitat de Barcelona, Barcelona, 1999, p. 35-74; Antoni RIERA, “La incorporació dels productes andalusins als sistemes alimentaris catalans a la baixa edat mitjana”, *La vida quotidiana a través dels segles*, María Ángeles PÉREZ SAMPER (coord.), Pòrtic, Barcelona, 2002, p. 123-162; Antoni RIERA, “Cluniacenses y cistercienses en el siglo XII: dos concepciones de ascetismo, dos sistemas económicos, dos actitudes ante la alimentación”, *Castilla y el mundo feudal. Homenaje al Profesor Julio Valdeón*, María Isabel del VAL VALDIVIESO, Pascual MARTÍNEZ SOPENA (dirs.), Junta de Castilla y León - Universidad de Valladolid, Valladolid, 2009, vol. 3, p. 399-434; Antoni RIERA, “Los sistemas alimentarios de los estamentos populares en el Mediterráneo noroccidental en la baja Edad Media”, *Comer, beber, vivir: consumo y niveles de vida en la Edad Media hispánica, XXI Semana de Estudios Medievales*, Esther LÓPEZ OJEDA (coord.), Instituto de Estudios Riojanos, Logronyo, 2011, p. 57-96; Antoni RIERA, “Gastronomía y política en los banquetes cortesanos de la baja edad media”, *La alimentación en la Corona de Aragón (siglos XIV-XV)*, Manuel GARCÍA GUATAS, Elena PIEDRAFITA, Juan BARBACIL (coords.), Institución Fernando el Católico (Consejo Superior de Investigaciones Científicas), Saragossa, 2013, p. 65-100; Antoni RIERA, “La reglamentació del sistema alimentari dels canonges regulars catalans a mitjan segle XII”, *L'histoire à la source: acter, compter, enregistrer (Catalogne, Savoie, Italie, XII-XV siècle). Mélanges offerts à Christian Guilleré*, Guido CASTELNUOVO, Sandrine VICTOR (eds.), Université Savoie Mont Blanc, Chambéry, 2017, p. 351-387.

39. Antoni RIERA, “‘Panem nostrum quotidianum da nobis hodie’. Los sistemas alimentarios de los estamentos populares en el Mediterráneo Noroccidental en la Baja Edad Media”, *La vida cotidiana en la Edad Media. VIII Semana de Estudios Medievales*, José Ignacio DE LA IGLESIA DUARTE (coord.), Instituto de Estudios Riojanos, Logronyo, 1998, p. 25-46; Antoni RIERA, “Panes domésticos y panes de tahona en las ciudades catalanas durante la Edad Media”, *La civiltà del pane. Storia, tecniche e simboli, dal Mediterraneo all'Atlantico. Convegno internazionale di studio (Brescia, 1-6 dicembre 2014)*, Gabriele ARCHETTI (ed.), Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo, Spoleto, 2015, p. 663-698.

40. Antoni RIERA, “‘Os doy una parcela de tierra para que plantéis una viña de buenas vides y la cultivéis’. El vino en Cataluña, siglos IX-XIII”, *Vino y viñedo en la Europa Medieval*, Fermín MIRANDA (coord.), Asociación Cultural Alfonso López de Corella, Pamplona, 1996, p. 14-38.

41. Antoni RIERA, “La carne en los sistemas alimentarios medievales: el triunfo de un alimento moralmente cuestionado”, *Oeconomia. Studi in onore di Luciano Palermo*, Andrea FARA, Donatella STRANGIO, Manuel VAQUERO PIÑEIRO (eds.), Sette Città, Viterbo, 2016, p. 223-259.

turals i socials inherents, com el formatge⁴² o, més singularitzadament, el sucre.⁴³

La cruïlla entre producció agropecuària, circulació de productes alimentaris, regulació de mercats, regiment urbà, axiologia popular i alimentació té un nom: abastament. Tot el recorregut precedent explica que Antoni Riera abordi de manera completament nova què comporta i què significa abastar les viles i ciutats baixmedievales. És un punt cabdal en l'edifici explicatiu de la baixa edat mitjana, perquè, els evidents i contundents problemes d'abastament, la historiografia els anava relacionant amb la sempre esmentada crisi baixmedieval, sense entrar, però, en gaires anàlisis.

Antoni Riera, en canvi, aporta dues revisions cabdals que trastorquen les explicacions tradicionals. En primer lloc nega la idea que les escassetats frumentàries sorgeixin de cop fruit d'una crisi esclatada en el segle XIV i invita, en canvi, a copsar com el mateix sistema productiu i social havia anat concatenant períodes d'escassetat i penúria en els segles precedents. Formula i proposa explícitament una revisió en aquest sentit en un treball publicat el 1991,⁴⁴ però val a dir que sempre n'havia estat conscient des del seu observatori situat en el període finisecular del segle XIII. En un dels seus primers articles, publicat el 1980, se centra en l'anàlisi del manuscrit titulat *Llicència per a barques*, conservat a l'Arxiu del Regne de Mallorca, a fi d'analitzar, com diu en el mateix títol, el comerç exterior mallorquí del darrer quart del segle XIII, però alhora no li passà desapercebut que el llibre havia estat redactat el 1284, just quan es patia una carestia de cereals enmig d'un conflicte polític internacional arran de Sicília.⁴⁵

42. Antoni RIERA, "Ganadería, quesos y derivados de la leche en el Medioevo catalano-aragonés", *Il Caserio. Un archetipo alimentare: il late e le sue metamorfosi*, Consorzio Emiliano Romagnolo di Produttori di Late, Bologna, 1985, p. 47-57.

43. Antoni RIERA, "Sucre per a després d'una pesta: Barcelona, 1349-1350", *A l'entorn de la Barcelona medieval: estudis dedicats a la Doctora Josefina Mutgé i Vives*, Manuel SÁNCHEZ, Ana GÓMEZ, Roser SALICRÚ, Pere VERDÉS (eds.), Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Barcelona, 2013, p. 367-386; Antoni RIERA, "El azúcar en la farmacopea y la alta cocina árabes medievales", *El sucre en la Història. Alimentació, quotidianitat i economia*, Flocel SABATÉ (ed.), Pagès editors, Lleida, 2013, p. 41-89; Antoni RIERA, "Dulzores orientales para traumas postpestilenciosos: importaciones de azúcar en Barcelona durante el bienio de 1349-1350", *Mercados de lujo, mercados de arte. El gusto de las élites mediterráneas en los siglos XIV y XV*, Sophie BROUQUET, Juan Vicente GARCÍA MARSILLA (eds.), Universitat de València, València, 2015, p. 468-491; Antoni RIERA, "Dulzores orientales y pestilencia: Las importaciones de azúcar en Barcelona durante la primavera de 1349", *Sucre i societat*, Flocel SABATÉ (ed.), Pagès editors, Lleida, 2017, p. 37-63.

44. Antoni RIERA, "Els pròdroms de les crisis agràries de la baixa Edat Mitjana a la Corona d'Aragó. 1: 1250-1300", *Miscel·lània en homenatge al P. Agustí Altisent*, Diputació de Tarragona, Tarragona, 1991, p. 35-72.

45. Antoni RIERA, "La 'licència per a barques de 1284'. Una font important per a l'estudi del comerç mallorquí del darrer quart de segle XIII", *Faventia*, 2/2 (Bellaterra, 1980), p. 53-73.

La segona innovació en aquest vessant l'efectua en penetrar a l'interior de les viles i ciutats que freturen per l'abastament de gra. Antoni Riera advertí que calia allunyar-se d'explicacions tradicionals en el fons derivades d'un determinisme malthusià que insistiria en dificultats de producció. Diferentment, ell porta el focus vers les dificultats estructurals del mercat, el desballestament de fórmules d'assegurança social tradicionals i, destacadament, l'especulació per part dels mateixos grups socials que retenen el poder urbà. A partir d'aquestes observacions, s'endinsa en una completa revisió sobre tots els vessants implicats en l'abastament de les viles i ciutats i les dificultats inherents que tant relleu impregnaren en la societat dels darrers segles medievals.⁴⁶

Més enllà de les veritables raons que provocaren el desabastament i la carestia en les viles i ciutats baixmedievales, cal constatar que aquesta comporta dificultats greus per a gran part de la població, és a dir l'exposició de molts integrants de la societat a una situació de crisi i emergència vital. Davant d'aquest tipus d'escenaris, totes les societats solen desplegar dues accions: per una banda la recerca d'una explicació, que pot oferir-se amb variats continguts segons els destinataris; i per altra la reacció dels titulars i responsables jurisdiccionals a fi d'ordenar i reorientar la societat afectada. Aquesta perspectiva era necessària per interpretar adientment el cicle de terratrèmols que afectaren Catalunya en els segles XIV i XV.⁴⁷

46. Antoni RIERA, "Crisis frumentarias y políticas municipales de abastecimiento en las ciudades catalanas durante la Baja Edad Media", *Crisis de subsistencia y crisis agrarias en la Edad Media*, Hipólito Rafael OLIVA HERRER, Pere BENITO I MONCLÚS (eds.), Secretariado de Publicaciones de la Universidad de Sevilla, Sevilla, 2007, p. 125-160; Antoni RIERA, "'Tener siempre bien aprovisionada la población'. Los cereales y el pan en las ciudades catalanas durante la Baja Edad Media", *Alimentar la ciudad en la Edad Media: Encuentros Internacionales del Medioevo*, Beatriz ARIZAGA, Jesús Ángel SOLÓRZANO (eds.), Instituto de Estudios Riojanos, Logronyo, 2009, p. 23-58; Antoni RIERA, "'Lo pus greu càrrech e perill que jurats d'aquesta ciutat han és tenir aquella sens fretura de blats'. El aprovisionamiento urbano de cereales en las ciudades de la Corona de Aragón durante la Baja Edad Media", *La Corona de Aragón en el centro de su historia, 1208-1458. Aspectos económicos y sociales*, José Ángel SESMA (coord.), Grupo de Excelencia de Investigación CEMA de la Universidad de Zaragoza - Gobierno de Aragón, Saragossa, 2010, p. 233-277; Antoni RIERA, "El mercado de los cereales en la Corona catalano aragonesa. La gestión de las carestías durante el segundo tercio del siglo XIII", *Les disettes dans la conjoncture de 1300 en Méditerranée occidentale*, Monique BOURIN, John DRENDREL, François MENANT (dirs.), École Française de Rome, Roma, 2011, p. 87-143; Antoni RIERA, "Crisis alimentarias y preparativos bélicos en las ciudades catalanas durante el tercer cuarto del siglo XIII", *Uomini, paesaggi, storie. Studi di Storia Medievale per Giovanni Cherubini*, Duccio BALESTRACCI, Andrea BARLUCCHI, Franco FRANCESCHI, Paolo NANNI, Gabriella PICCINI, Andrea ZORZI (eds.), Salviati & Barabuffi Editori, Siena, 2012, vol. 1, p. 227-257; Antoni RIERA, "El mercat dels cereals a la Corona Catalanoaragonesa. La gestió de les crisis alimentàries al segle XIII", *Crisis frumentàries, iniciatives privades i polítiques públiques de proveïment a les ciutats catalanes durant la baixa edat mitjana*, Antoni RIERA (coord.), Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2013, p. 47-116.

47. Antoni RIERA, Manuel BECERRA, Josep Ramon JULIÀ, "La societat catalana baixmedieval davant els sismes. I: Els terratrèmols de 1373", *Anuario de Estudios Medievales*, 16 (Barcelona, 1986), p. 251-306; Antoni RIERA, "Fuentes y metodología para el estudio de los sismos medievales en Cataluña", *Anuario de Estudios Medievales*, 17 (Barcelona, 1987), p. 309-339; Antoni RIERA, "Catàstrofe i societat a la Catalunya Medieval: els

Des d'aquesta perspectiva, es pot revisar el comportament global de la societat⁴⁸ i clarament analitzar aquesta des de la resposta que atorga al patiment de catàstrofes imprevistes.⁴⁹

El recorregut fins aquí resumit comporta 223 títols de publicacions en general força extensos, sobre diverses línies que, tanmateix, estan ben entrelligades, com hem vist, pel punt de partença però també per l'objectiu comú que cerca el coneixement de la societat de la Corona d'Aragó. Estem, doncs, davant d'un treball progressiu, que ha anat desbrossant i pavimentant camins gairebé inexistents al llarg de tres dècades de treball. Per això les darreres publicacions complementen les precedents. En aquest sentit, voldria subratllar quatre de les seves darreres aportacions perquè, al meu entendre, tenen un sentit recopilatiu, no en el sentit de resumir les fases anteriors sinó en el de coronar-les.

En primer lloc, seria el cas dels dos capítols publicats en la Història de la Corona d'Aragó editada el 2017: esdevenen el compendi més complet i acurat d'una visió global i conjunta de la història econòmica de la Corona d'Aragó baixmedieval.⁵⁰ En segon lloc, caldria esmentar la seva aportació com a integrant d'un projecte d'acció integrada entre la Universitat de Lleida i la Università degli Studi di Firenze sobre ciutats en l'arc mediterrani, context que propicià que aportés una visió ben completa sobre les problemàtiques d'abastament i seguretat alimentària a les ciutats i viles catalanes baixmedievales.⁵¹ En tercer lloc, cal ressaltar el llibre sobre els cereals i el pa als països de llengua catalana, que conclou un seguit

---

terratrèmols del 1427-1428", *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 20-21 (Barcelona, 1999-2000), p. 699-735; Carme OLIVERA, Antoni RIERA, Jérôme LAMBART, Enric BANDA, Pierre ALEXANDRE, "Els terratrèmols de l'any 1373 al Pirineu: efectes a Espanya i França", Servei Geològic de Catalunya, Barcelona, 1994; Carme OLIVERA, Esther REDONDO, Jérôme LAMBERT, Antoni RIERA, Antoni ROCA, *Els terratrèmols dels segles XIV i XV a Catalunya*, Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona, 1994; Antoni RIERA, "Catàstrofe natural y pánico en la Catalunya medieval: los terremotos de 1427-1428", *Por política, terror social*, Flocel SABATÉ (ed.), Pagès editors, Lleida, 2013, p. 335-365.

48. Antoni RIERA, "El bisbat de Girona al primer terç del segle XV. Aproximació al context socio-econòmic de la sèrie sísmica olotina (1427-1428)", *Anuario de Estudios Medievales*, 22 (Barcelona, 1992), p. 161-204.

49. Antoni RIERA, "L'expiació d'una culpa. Les catàstrofes naturals a la baixa edat mitjana", *L'Aveng*, 280 (Barcelona, 2003), p. 18-24; Antoni RIERA, "Catàstrofe, pànic i ritualitat a la baixa edat mitjana. La resposta de la societat catalana als terratrèmols de 1427-1428", *Afers. Fulls de Recerca i Pensament*, 69 (Catarroja, 2011), p. 375-408.

50. Antoni RIERA, "The Beginnings of Urban Manufacturing and Long Distance Trade"; "Crises and Changes in the Late Middle Ages", *The Crown of Aragon. A Singular Mediterranean Empire*, Flocel SABATÉ (ed.), Brill, Leiden - Boston, 2017, p. 201-236; 237-278.

51. Antoni RIERA, "Tenir la ciutat provehida de vitualles e, singularment, de forments': crisis cerealistas, polítiques públiques de aprovisionamiento y seguridad alimentaria en las ciudades catalanas durante la baja edad media", *El poder entre la ciutat i la regió*, Flocel SABATÉ (ed.), Pagès editors, Lleida 2018, p. 85-200.

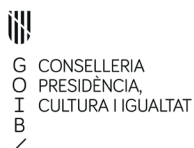
de projectes de recerca liderats pel mateix Antoni Riera a l'Institut d'Estudis Catalans que no sols culmina dècades de recerca entorn a l'aliment bàsic de la societat baixmedieval sinó que, en resseguir tots els aspectes implicats, el converteix en eix vertebrador per a la comprensió global de l'economia i la societat de la Corona d'Aragó.⁵² I, en quart lloc, podem entendre que les seves recerques sobre l'alimentació com espill per comprendre la societat assoleixen la seva culminació en els quatre pròlegs que acompanyen les recents edicions crítiques dels quatre receptoris de cuina catalans medievals, i així podem analitzar la significació de l'alimentació en cadascun dels diferents grups que, precisament per gaudir de poder, integren les expressions culinàries entre els seus indicadors d'ostentació, sigui l'Església, la noblesa, o la burgesia o la casa reial.⁵³

Afortunadament la present recapitulació sobre l'obra d'Antoni Riera és incompleta i aviat quedarà endarrerida, perquè ell continua investigant amb un gran vigor, empena i capacitat de treball. De tota manera, ens ha semblat que l'obligada finalització, per motius administratius, de la seva condició de catedràtic emèrit en el seu setanta-cinquè aniversari era un bon moment per fer-ne una reflexió historiogràfica. Els meus mots seran completats pels de María Ángeles Pérez Samper, des de la perspectiva de companya en la tasca universitària, abans de donar pas a la llista completa de les obres d'Antoni Riera, preparada per Maria Soler. La selecció de treballs seus de difícil accés que seran reeditats en tres volums aniran precedits per anàlisis més especialitzades per part de Pau Cateura, Massimo Montanari i Paulino Iradiel. L'agraïment a tots per les seves reflexions és especialment emotiu en el cas de Pau Cateura, que molt lamentablement no podrà llegir l'edició del seu text, perquè la seva presència, sempre tan amable, es va convertir, el setembre de 2018, en un inesperat enyor.

52. Antoni RIERA, *Els cereals i el pa en els països de llengua catalana a la baixa edat mitjana*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2017.

53. Antoni RIERA, "El context històric dels receptoris medievals catalans. 1. L'evolució de les estructures productives i de distribució dels aliments", *Llibre de Sent Soví*, ed. Joan SANTANACH, Editorial Barcino – Restaurant de les 7 Portes, Barcelona, 2014, p. 23-79; Antoni RIERA, "El context històric dels receptoris medievals catalans. 2. La cuina i la taula de la noblesa: l'ostentació de la qualitat", *Llibre d'aparellar de menjar*, ed. Joan SANTANACH, Editorial Barcino – Restaurant de les 7 Portes, Barcelona, 2015, p. 53-86; Antoni RIERA, "El context històric dels receptoris medievals catalans. 3. L'alimentació dels canonges regulars dels capítols catedralicis, uns comensals cultes i exigents", *Llibre de totes maneres de potatges*, ed. Joan SANTANACH, Editorial Barcino – Restaurant de les 7 Portes, Barcelona, 2017, p. 21-66; Antoni RIERA, "El context històric dels receptoris medievals catalans. 4. La taula del príncep: gastronomia, representació i política", *Llibre del Coc*, ed. Joan SANTANACH, Editorial Barcino – Restaurant de les 7 Portes, Barcelona, 2018, p. 17-84.

Aquest llibre ha estat publicat amb l'ajuda de:

© dels articles: els seus autors, 2019
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2019
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
editorial@pageseditors.cat
www.pageseditors.cat
Primera edició: desembre de 2019
ISBN: 978-84-1303-186-6
DL L 1299-2019
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L

« imprès a lleida »

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.